

Szociális Szakmai Szövetség állásfoglalása a családon belüli bántalmazás és a szociális munka viszonyáról

A Szociális Szakmai Szövetség – mint a szociális területen működő legjelentősebb szakmai illetve érdekvédelmi civil szervezetek szövetsége – feladatának tartja, hogy észlelje a szociális munkát érintő társadalmi igényeket, és véleményt nyilvánítson azok kielégítésének módjával kapcsolatban. Az egyik ilyen, nagy nyilvánosságot is kapott probléma a családon belüli erőszak jelensége. E társadalmi problémával és annak megoldási módjával kapcsolatban a Szociális Szakmai Szövetség az alábbi állásfoglalást alakította ki.

A családon belüli erőszak egyike az egyén autonómiáját, emberi méltóságát, mentális és testi egészségét sértő jelenségeknek. Az államnak, illetve a szociális munkásoknak fel kell ismerniük a jelenség súlyát, és ennek megfelelően kell cselekedniük. Ugyanakkor biztosítani kell, hogy a családon belüli erőszak iránti megnövekedett figyelem jótáncit se szorítsa háttérbe más társadalmi problémák felismerését és kezelését.

Kutatások sora igazolja, hogy a szegénység, a családon belüli konfliktusok, vagy például a pszichés és érzelmi szükségletek kielégítetlensége az erőszakos cselekmények hatásaihoz hasonló károsodásokat tud okozni a gyermekeknek, sőt felnőtt családtagjaiknak is. Másrészt a gyermeket vagy feleséget (férjet) a családon belül érő erőszak csak egyik része az egyént és társadalmat fenyegető erőszakos cselekményeknek. Külföldön egyre nagyobb figyelem fordul a fogyatékosok, az öregek, az intézetben élők bántalmazása, valamint az iskolás korosztályok körében jelen lévő erőszak felé.

A családon belüli erőszakra és más családon belüli problémákra utaló "bántalmazás" kifejezés olyan társadalmi konstrukció, amely a probléma lényegét valamely résztvevő vétkes magatartására vezeti vissza, és a megoldás lényegének a vétkes magatartások felderítését, megbüntetését, a további ilyen magatartásoktól való elriasztást tartja. Ez a nézőpont az információs bázis megválasztására is hatással van. Az eset komplex összefüggéseiből azok az elemek ismerődnek fel, melyek a vétkes magatartásra vonatkoznak.

Az állam illetve a szociális munkás felismerő tevékenysége nem szorítkozhat a vétkességi modellre. Fel kell tárni az esetek komplex összefüggéseit. Ez alapján kell eldönteni, hogy az esetet mennyiben helyes az erőszakos cselekménnyel és mennyiben az egyéb körülményekkel magyarázni. (Aminek nem az a célja, hogy elmaradjon az erőszakra adandó válasz, hanem az, hogy a család komplex problémájának más elemei is fontosságuknak megfelelő figyelmet és kezelést kapjanak.)

A bántalmazás nem tekinthető egységes jelenségnek. A bántalmazás nem egységes jelenség, amit a népszerűvé váló sztereotípiák időnként elrejtene. A ma Magyarországon folyó médiakampány azt a képet közvetíti, hogy a feleségbántalmazás és a gyermekbántalmazás azonos jelenségek, mindig a férfi az elkövetőjük, és a megoldás a bántalmazó eltávolítása a családból. Ezzel szemben számtalan kutatás igazolja, hogy a gyermeket az esetek legalább felében az anya bántalmazza, ami súlyosságában sem marad alatta az apa általi cselekményeknek. Másrészt viszont igaz, hogy a házastársak közötti bántalmazás tipikus sértettje a feleség, és hogy ehhez gyakran kapcsolódik a gyermek bántalmazása is. A helyzet sztereotip leegyszerűsítése azzal a veszéllyel jár, hogy a jogalkotó, a szakpolitikai döntéshozó, valamint az egyes szociális munkás olyan eszközöket fog alkalmazni, amelyek nem képesek hatékonyan védeni a bántalmazott gyermekek tömegeit.

Meg kell különböztetni a házastársak (élettársak) közötti bántalmazást a gyermekbántalmazástól; továbbá a gyermekek esetében a szexuális abúzust, a fizikai bántalmazást, az elhanyagolást, továbbá az úgynevezett pszichés vagy érzelmi elhanyagolást, illetve bántalmazást. Tanulmányozni kell e kategóriák további belső megoszlását, illetve a közöttük fennálló összefüggéseket.

A bántalmazás-konstrukció határai nem egyértelműek, a definiáláshoz azonban nem mellőzhető a társadalmi, a szakmai-tudományos illetve a politikai konszenzus.

A helyzeteknek bántalmazásként való felfogása abból indul ki, hogy a gyerekek vagy más személynek ártalmas helyzetek oka más személyek vétkes (szándékos vagy gondatlan) magatartásában rejlik. A bántalmazás elleni harc képviselői gyakran arra törekednek, hogy elérjék a bántalmazás-kategória kiszélesítését, tehát minél több ártalomnak a vétkes magatartásokra való visszavezetését. Ehhez társul, hogy a bántalmazás elleni kampányok a közvéleményt és a politikai döntéshozókat jobbra csak a nagyon súlyos esetekkel szembesítik. Számos olyan helyzet van, amely ártalmas ugyan a gyermekekre, azonban viták folynak arról, hogy helyes-e vétkes magatartásként értelmezni (ide sorolható a pszichés, illetve érzelmi hátrányok számos esete).

Álláspontunk szerint a "bántalmazás" jelentését a bántalmazásra vonatkozó állami döntések előtt, nem pedig után kell tisztázni. Ennek a tisztázásnak nyíltnak és egyértelműnek kell lennie. Az állam nem adhat "biankó csekket" senkinek sem arra, hogy tetszés szerint döntsön arról, mit kell vétkes magatartásnak tartani és mit nem.

A bántalmazás problémája nem kezelhető egyetlen módszer alkalmazásával. A bántalmazás kriminalizálása sem jelentheti az univerzális megoldást. A bántalmazás kezelésére komplex megoldásokat kell alkalmazni. A komplex megoldási módok kidolgozása során figyelembe kell venni a WHO és az Európa Tanács ajánlásait.

A bántalmazás elleni hatékonyabb fellépéshez szükség van a jog, a szervezetek és a különféle szolgáltató és jogalkalmazó tevékenységek megfelelő változására. Fennáll azonban a veszély, hogy a bántalmazás problémájának előtérbe helyezése visszaszorítja a problémák komplex kezelését. Az a veszély is fennáll, hogy a jelenlegi segítő szervezetek munkája veszít hatékonyságából, mert lefoglalják a cselekmények kivizsgálásával, bizonyításával kapcsolatos feladatokat. Ezért a bántalmazás elleni állami intézkedéseknek fel kell mérniük a létező ellátórendszerre gyakorolt hatást, és minden esetben kompenzálniuk kell az esetleges torzító hatásokat. Ugyanakkor a szociális szolgáltatások általános és speciális típusainak bővítésével kell megteremteni a bántalmazás komplex kezeléséhez a feltételeket (beleértve e rendszerszemléletnek megfelelő folyamatos képzés fejlesztését és a szociális munka szakszerű, rendszeres szupervízióját).

Budapest, 2002. november 28.

Szociális Szakmai Szövetség

elnöksége